

Александар М. Новаковић

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет – докторске студије филологије
a.sasa.novakovic@gmail.com

ОБРАЗОВНИ СОФТВЕР НА ЧАСОВИМА (ФОНЕТИКЕ) СРПСКОГА ЈЕЗИКА – ПРАКТИЧНИ ПРИМЕР УПОТРЕБЕ ПРОГРАМА *PREZI* И *HOTPOTATOES*

Анстракт

Нови век, по правилу, некако природно и с правом, поставља пред школу нове изазове. Последњих десетак година интезивно се ради на развијању и усавршавању дидактичких медија, наставних метода и облика рада, а све у функцији подизања ефикасности наставног процеса. Посебна пажња се посвећује коришћењу рачунара у настави српскога језика. Примена рачунара у области фонетике (и фонологије), као дела наставног подручја српског језика, међутим, некако се увек оставља по страни. Наиме, готово да не постоји рад који се бави употребом рачунара у овој области српскога језика. Стога, чланак даје практичну могућност употребе рачунарског софтвера (*Prezi*, *HotPotatoes*) у обради наставних јединица из фонетике и фонологије.

Кључне речи: настава српског језика, рачунар, образовни софтвер, *Prezi*, *HotPotatoes*.

1. УВОД

Под утицајем информационо-комуникационих технологија постепено се напушта традиционална настава коју је укоренио Ј. А. Коменски пре скоро три века. Улога информационог окружења постаје све битнија и значајнија, а школа ће бити модернија и успешнија уколико наставници пре и потпуније схвате ту чињеницу. Да бисмо ишли у корак са временом, неопходно је унети иновације у васпитно-образовну делатност. У таквим условима школа не може остати верна традиционалном начину рада у коме су наставник и уџбеник једини извори информација.

Најбоља постаје она школа која најмање личи на традиционалну. Сужава се простор који је школа имала у преношењу знања. Велики део тога

посла који је обављао наставник преузимају модерна средства за презентовање информација.

Циљ савремене наставе је да се увођењем иновација у наставни процес, кроз оригинална решња у организацији и извођењу наставе, постигну ефекти који су у складу са потребама савременог друштва и интересовањима ученика¹.

Нови век, по правилу, некако природно и с правом, поставља пред школу нове изазове. Последњих десетак година интезивно се ради на развијању и усавршавању дидактичких медија, наставних метода и облика рада, а све у функцији подизања ефикасности наставног процеса. Нема сумње да нова технологија пружа могућност наставнику да подиже квалитет поучавања и да обезбеди двострану комуникацију у настави. Примена савремених информационо-комуникационих технологија у настави доприноси лакшем одржавању дисциплине у настави и креирању педагошких ситуација у којима ће долазити до изражаја одговорност ученика за успех наставе и учења.

Савремена школа посебну пажњу придаје настави матерњег језика која треба да развије, обогати и прошири језичке способности ученика у комуникацији како би се он успешно уклопио у своје окружење и остварио своју личност. У оквиру матерњег језика посебно место заузима настава фонетике и фонологије, односно знање које је неопходан елемент овладавања матерњим језиком. Правилна артикулација гласова, схватање различитих критерија за њихову класификацију и различите типологије – услов су за правилно разумевање гласовне структуре и процеса у склопу речи, основних језичких јединица.

2. САВРЕМЕНА НАСТАВА ФОНЕТИКЕ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Савремена настава граматике обухвата изучавање појмова из области фонетике са фонологијом², морфологије, синтаксе, лексикологије и правопис-

1 Ненси Саливен и Елена Прат у своме раду *A comparative study of two esl writing enviroments: A computer-assisted classroom and a traditional oral classroom* на основу свога истраживања износе закључак да је улога наставника у савременим учионицама сведена на минимум, а притом ти исти наставници остварују ефикасније резултате на часу (Саливен и Прат 1996: 491).

2 У кругу сродних дисциплина, фонетика проучава настанак и природу гласова, њихово понашање у контакту са другим гласовима у говорним низовима, класификује их према артикулационим и акустичким параметрима, бави се изучавањем развоја гласова и гласовних система кроз историју. Исто тако, фонетика проучава и прозодијска обележја гласовних низова: акценат, трајање, тон, ритам и интонацију (Петровић и Гудурић 2010: 53).

са. Наставници се труде да садржаје поменутих научних дисциплина на што једноставнији и разумљивији начин приближе својим ученицима. Како би то постигли, наставници свакодневно уводе новине у наставу граматике сами смишљајући нове начине рада или користећи се препорукама стручњака. Поједини наставници уводе рачунаре у наставу, користећи предности које њихова употреба доноси да наставу учине интерактивном и занимљивом. Много је писано о употреби рачунара у областима синтаксе и морфологије српскога језика. Све се то лако може пронаћи у књигама или на интернету. Користећи се саветима других, наставници превазилазе дотадашње проблеме учења напамет многих дефиниција и правила.

Велики проблем у настави граматике српског језика представља чињеница да готово не постоји уџбеник или слична публикација која би заинтересоване упутила на могућности коришћења рачунара у настави фонетике српскога језика. Може се поставити једноставно питање: *Због чега?*

Као одговор намеће се чињеница да настава фонетике (са фонологијом) заузима несразмерно мали број часова у укупном фонду часова граматике у основној школи. Наставне јединице из фонетике обрађују се једино у шестом и делимично у седмом разреду основне школе³. Многи наставници сматрају да би информације из ове области ученици требало да уче напамет, па се због тога и не труде да часове фонетике и фонологије учине креативнијим. Отуда часови фонетике остају скрајнути⁴. Поменути приступ је потпуно погрешан. Уз мало залагања и труда, часови се могу осмислити и организовати на начин који ће бити занимљив како ученицима тако и наставницима. Уз помоћ рачунара и посебних програма, ученицима ће градиво из области фонетике бити учињено пријемчивијим, а сам процес усвајања истог неће бити механички, већ активан и стваралачки.

У наредна два поглавља дата су два практична примера употребе рачунарског софтвера у обради наставних јединица из фонетике српскога језика. За обраду ових наставних садржаја искоришћени су програми чија примарна намена није њихова употреба у образовне сврхе. Ти програми су *Prezi* и *HotPotatoes*.

3 Према важећем наставном плану и програму у шестом разреду основне школе обрађују се следеће наставне јединице из фонетике: *самогласници и сугласници; слоготворно р; подела речи на слоге; подела сугласника по месту изговора и по звучности; гласовне промене*. У седмом разреду основне школе часови фонетике су у ствари сведени на часове усвајања разлике између дугих и кратких акцената.

4 Ово се посебно односи на наставу акцентологије за чије извођење и сами наставници признају да нису довољно обучени.

2.1. ПРОГРАМ PREZI У НАСТАВИ ФОНЕТИКЕ

Како би наставу српскога језика учинили занимљивијом, наставници често посежу за, до сада, најпознатијим програмом који налази примену у наставном процесу – програмом *Microsoft PowerPoint*. Употреба *PowerPoint* презентације уноси у наставу српскога језика низ погодности чинећи је занимљивијом и забавнијом. Честа употреба поменутог програма може имати и негативна дејства на наставу. Стога је потребно пронаћи и друге, сличне алате како би се избегла монотонија његове примене. Као изврсна алтернатива програму *PowerPoint* наметнуо се програм *Prezi*. Реч је о врло једноставном програму за израду мултимедијалних презентација, који се одликује додатним могућностима анимације садржаја, попут зумирања, ротирања, ефеката изненађења, нелинеарног кретања кроз презентацију и сагледавања шире слике.

Програм се може користити на више начина, односно презентација се може креирати на званичном веб-сајту⁵ или се може осмислити уз помоћ програма који се претходно инсталира на рачунар. Употребом овог програма у настави српскога језика, наставник ће остварити постављене образовне циљеве на бржи и ефикаснији начин него што би то урадио традиционалним приступом наставним јединицама.

У наредном поглављу описан је један од начина употребе овог софтверског решења у обради наставне јединице *Једначење сугласника по звучности*.

2.1.1. Prezi у обради наставне јединице *Једначење сугласника по звучности*

Наставна јединица *Једначење сугласника по звучности* пружа више могућности за креативну обраду на часовима. Уз помоћ програма *Prezi*, наставник ће ученике упознати са наведеном гласовном променом на начин који ће ученицима бити занимљив и који ће их подстаћи на активно учествовање у раду⁶. При томе, веома важна ставка при обради ове наставне јединице јесте чињеница да ће наставник без икаквих материјалних трошкова постићи жељене циљеве:

5 Званични сајт се налази на адреси www.prezi.com

6 Како би се искористиле све погодности које пружају наведени програми, неопходна је наставникова брижљива припрема за њихово коришћење. Милија Николић истиче да је једна од најважнијих фаза у настави управо фаза припреме за наставни час. Припремање обухвата освежавање и пораст стручног знања (консултовање поуздане литературе) и методичко планирање целокупног рада на часу. Стога је неопходно да наставник, пре него што приступи изради презентације, утврди редослед казивања (по природним целинама). (Николић 1999: 48).

- ОБРАЗОВНИ ЦИЉ: Уочавати звучне и безвучне консонанте и њихова једначења; посебно обратити пажњу на одступања;
- ВАСПИТНИ ЦИЉ: Правилно изговарање гласова српског језика и усавршавање правилне употребе звучних и безвучних сугласника;
- ПРАКТИЧНИ ЦИЉ: Практична примена научених правила и одступања.

Пре самог приступа изради презентације неопходна је инсталација поменутог програма, као и електронска регистрација уписивањем тражених личних података. Процес регистрације је потпуно бесплатан. Након регистрације може се приступити изради презентације.

Кориснички интерфејс програма *Prezi* веома је једноставан за сналажење. Након што се појави почетни мени, одабрати опцију *New Prezi* у оквиру секције *All your prezis* (Only on my computer). На тај начин се отвара секција за избор изгледа саме презентације. У нашем случају је изабран попуњени изглед *Journey*.

Слика бр.1

У поље *Click to add Title* уписати наслов наставне јединице (*Једначење сугласника по звучности*). Док је наведени наслов још увек означен, у навигационом панелу са леве стране отвореног прозора изабрати опцију *Edit Path*, а затим новонастали слајд померити са последњег места на место број два⁷:

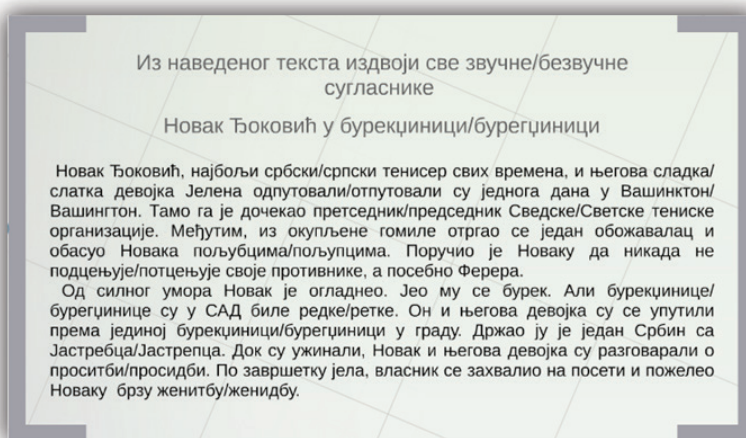
⁷ Померање слајда се врши на исти начин као што је то чињено у програму *PowerPoint*.

Слика бр. 2

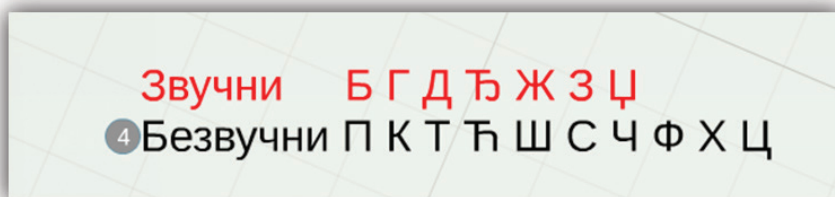
Тиме је презентација подешена на тај начин да, након што се појави цео екран, буде зумиран само наслов наставне јединице.

Потом је потребно осмислити презентацију тако да буде интересантна ученицима и да их до коначног сазнања о поменутој гласовној промени води корак по корак. За потребе овога рада на слајду број 3 нашао се измишљени текст о Новаку Ђоковићу. Наведени текст има улогу лингвометодичког предлошка из кога ће ученици исписати све звучне, односно беззвучне сугласнике. На овај начин, наставник ће уштедети како време тако и новац који би му био потребан за копирање поменутог наставног листића. Што се тиче ученика, ученици ће самом употребом нових технологија на часу српскога језика бити мотивисанији за активно учешће у раду.

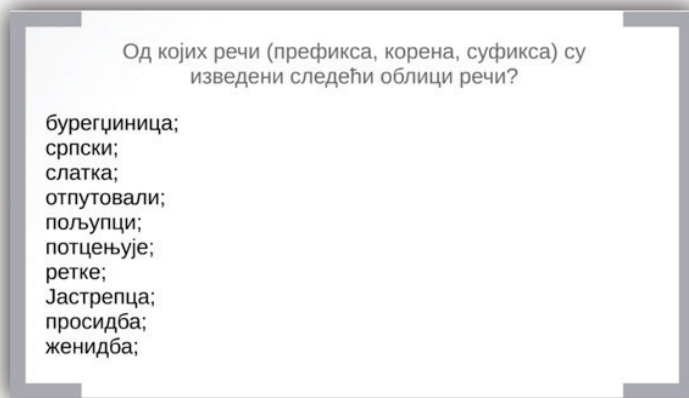
Слика бр. 3

Пошто се ученицима да довољно времена да наведене сугласнике издвоје из датог текста, потребно је проверити одговоре ученика, односно ученици сами проверавају одговоре уз помоћ слајда број 4 на коме се налази решење постављеног задатка. Решење је могуће откуцати у програму *Microsoft Word*, а затим га копирати у *Prezi*. Пошто се наведена радња обави, кликнути на поље *Edit Path* и наведени слајд поставити, на исти начин као малочас, између слајдова 4 и 5⁸.

Слика бр. 4

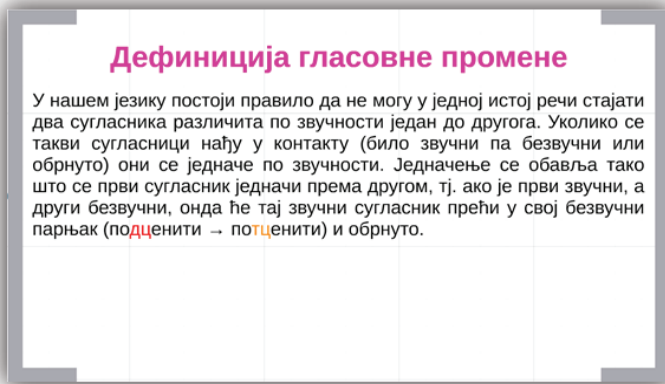
Затим на слајд број 5 унети вежбање уз помоћ којег ће ученици увидети које су основне карактеристике гласовне промене *Једначење сугласника по звучности*. Решење овог вежбања смањити и сакрити у шупљину неког слова, баш као малочас, а само решење учинити посебним слајдом уз помоћ алата *Edit Path* и поставити га на место слајда број 6.

Слика бр. 5

⁸ Веома је занимљива могућност коју пружа овај програм да наведено решење буде смањено толико да стане у „шупљину” некога слова. Како би читаоцу овога рада било разумљивије о чему се говори, уз овај рад иде и CD са свим презентацијама о којима је писано.

Следећи корак је дефинисање гласовне промене. Наставник заједно са ученицима постепено долази до дефинисања гласовне промене коју затим приказује на слајду број 7.

Слика бр. 6

Наставник може, према сопственом нахођењу, након седмог слајда убацити још који слајд са неопходним вежбањима, након чега ће доћи слајдови на којима су описани случајеви одступања од гласовне промене. Као посебна могућност коју овде пружа програм *Prezi* истакла се могућност „убацивања“ фотографије која служи као илустрација текста.

Слика бр. 7

На завршном слајду ове презентације могу се исписати додатна вежбања или закључци о обрађеном градиву на часу. Тиме је *Prezi* презентација завршена и аутоматски сачувана у базу података на рачунару, тако да наставник у било ком тренутку може њоме располагати.

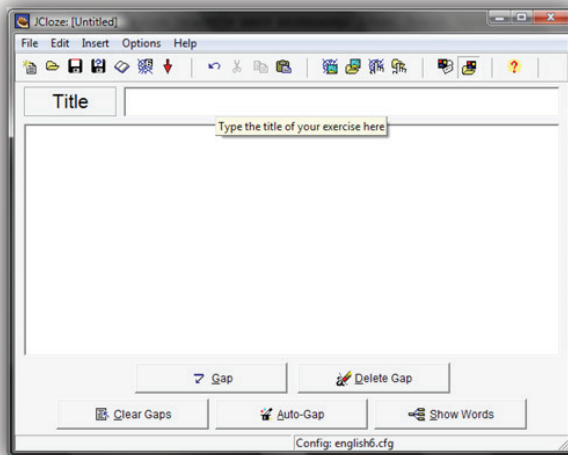
2.2. ПРОГРАМ *HOTPOTATOES* У НАСТАВИ ФОНЕТИКЕ

Поред програма *MS PowerPoint* и програма *Prezi*, о коме је нешто више речено у претходног поглављу, постоји још низ некомерцијалних програма који се могу користити у настави језика. Један од таквих јесте и програм *HotPotatoes*. *HotPotatoes* је бесплатан програм компаније HalfBaked Software⁹. Написан је у Java језику за Windows или Linux конзоле.

HotPotatoes укључује шест апликација: *Jcloze*, *Jmatch*, *Jquiz*, *Jcross*, *Jmix*. Ове апликације се могу на часовима фонетике употребити првенствено за креирање тестова које би ученици израђивали или на часовима обраде у сврху обнављања пређеног градива или на часовима утврђивања.

За потребе овога рада биће описан програм *Jcloze* погодан за примену у настави фонетике. Након што је наставник испредавао градиво о гласовима и њиховој подели на вокале и консонанте, у завршном делу часа може ученицима дати тест. На тај начин ће проверити колико су ученици усвојили градиво.

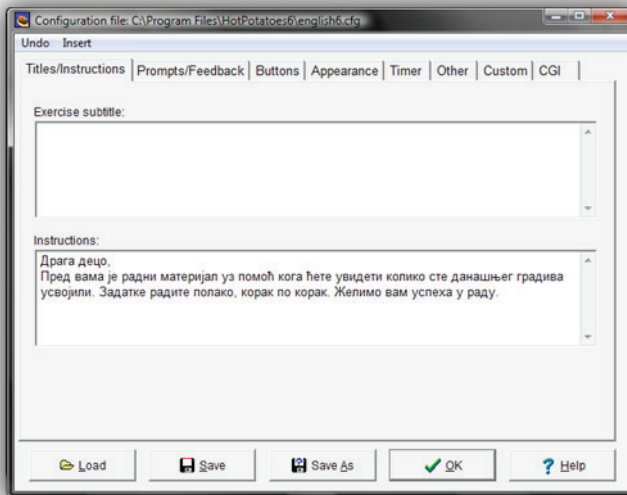
Покретањем програма *HotPotatoes*, а затим и програма *JCloze*, корисник се налази пред интерфејсом који је врло једноставан за употребу.

Слика бр. 8

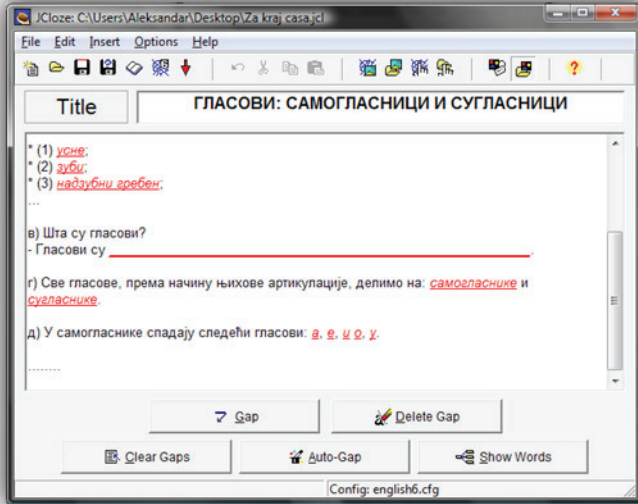
9 Програм *HotPotatoes* може се преузети бесплатно са веб-адресе: <http://hotpot.uvic.ca>

Пре састављања теста неопходно је подесити све потребне параметре. У пољу *Title* се уписује наслов наставне јединице. Затим се кликом на картицу *Options* отвара падајући мени у коме треба изабрати опцију *Configure Output*. Ова опција омогућава подешавање следећих ставки: упутства за израду теста, изглед теста, позадинску слику, величину слова, повратних одговора (*браво, свака част, успешно си решио задатак*).

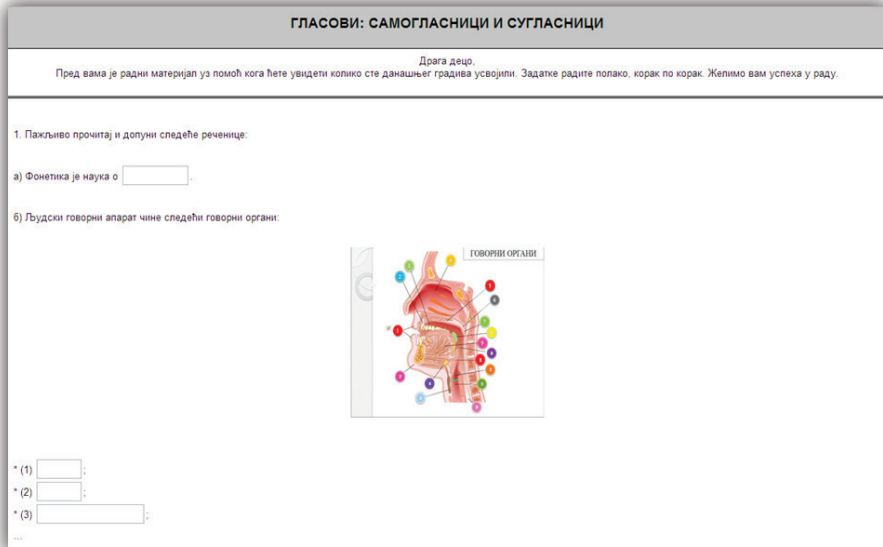
Слика бр. 9

Пошто су сва подешавања запамћена, приступа се изради теста на тај начин што наставник исписује своје задатке и одговоре, а затим одговоре означава и сакрива кликом на дугме *Gap*. Наставник може исписати и алтернативне одговоре (нпр. у случају да ученици уместо термина *вокал*, упишу термин *консонант*, и такав одговор буде прихваћен као тачан). Осим тога, постоји могућност коришћења слике као илустрације.

Слика бр. 10

Тако направљен тест се снима кликом на дугме F6. Изглед теста би отприлике изгледао као на слици број 11.

Слика бр. 11

Пошто ученици заврше тест, кликом на дугме *Провери одговоре* добијају информацију о успешности. У случају да им одговори нису тачни или да нису знали одговор, ученици могу једноставним кликом на дугме *Помоћ* добијати слово по слово тачног одговора све до коначног одговора на постављени задатак.

3. ЗАКЉУЧАК

Брзе промене у друштву, честе измене услова рада и животних ситуација, огроман број нових информација захтевају од школе да се не престано развија. У прошлости су постојали различити модели школа. Свака од тих школа успешно је одговарала на захтеве које јој је постављао одређени друштвени систем. Данашња, савремена школа, за циљ има примену савремених методичких средстава, као што су рачунари и паметне табле. Готово сва истраживања показују да су рачунари ефикасна наставна средства која омогућавају контролу, регулисање, управљање наставом и учењем путем сталне повратне везе која има снажну мотивациону моћ и која представља основу система вредновања и праведног оцењивања учениковог рада¹⁰.

О примени рачунара у школама све више се пише и говори, али се мало шта заиста и конкретно предузима. Тако, на пример, иако су присутни у школама више од десет година, њихова примена је још увек сведена на минимум. Истраживања показују да су разлози таквога стања, не само немарност наставника, већ и природа наставних садржаја које би требало обрадити помоћу рачунара. Тако, ако бисмо говорили о настави српскога језика, могли бисмо рећи да нису сва подручја наставе српскога језика погодна за примену рачунара¹¹. Далеко је више могућности употребе рачунара у настави морфологије, синтаксе, лексикологије, него што је то случај са могућностима њихове употребе у настави фонетике и фонологије. Наиме, настава фонетике (и фонологије) заузима мали број часова од укупног броја часова граматике у основној школи, те се чини да она пружа ограничене могућности за примену рачунара. Чак и они наставници који рачунар употребљавају на часовима језика, ту употребу свде на примену најпознатијег софтверског

10 Дебра Ц. Џонсон сматра да су рачунари моћни ресурси који утичу на квалитет образовања.

11 Слична ситуација се може срести и у језицима са много већим бројем говорника. Тако, на пример, аутор Carmen Moreno Pichastor одговара на питање: *У којим областима учења језика рачунари могу највише помоћи?* Он сматра да рачунари највише могу помоћи ученицима у богаћењу лексичког фонда, упознавању са културним аспектима језика и побољшању говорничких способности (Moreno 1996: 7).

пакета *Microsoft PowerPoint*. Сталном употребом само једног софтверског решења, наставници ризикују да своје часове учине монотоним, досадним и незанимљивим.

Стога је неопходно повремено увести и новине у наставни процес. Овај рад је само један мали покушај помоћи наставницима у коме смеру би требало да користе рачунар у настави. Коришћењем програма *Prezi* и *HotPotatoes* часови (фонетике) српскога језика добијају нову димензију и значење како за ученике тако и за наставнике.

ЛИТЕРАТУРА

- Moreno, C. (1966). "Computers and their role for the teaching/learning of languages". Приступљено 20. 4.2014. URL: <http://sic.uji.es/>
- Sullivan, N. and Pratt, E. "A comparative study of two esl writing environments: A computer-assisted classroom and a traditional oral classroom". Приступљено 1. 4. 2014. URL: <http://yunny.pbworks.com/>
- Николић, М. (1999). *Методика наставе српског језика и књижевности*. Београд: ЗУНС.
- Петровић, Д. и Гудурић, С. (2010). *Фонологија српскога језика*. Београд: Институт за српски језик: Београдска књига; Нови Сад: Матица српска.
- Џонсон, Д. (2006). *Компјутерска етика*. Београд: Службени гласник.

Aleksandar Novaković

EDUCATIONAL SOFTWARE IN THE CURRICULUM (PHONETICS) OF THE SERBIAN LANGUAGE - A PRACTICAL EXAMPLE OF THE USE OF THE PROGRAMS *PREZI* AND *HOTPOTATOES*

Summary

As a rule, the new era, somewhat naturally, sets new challenges for schools. The last ten years have seen an intense work on the development and improvement of didactic media, teaching methods and forms of work, all with the common end of increasing the efficiency of the teaching process. Particular attention is paid to the use of computers in Serbian language teaching. However, the use of computers in the area of phonetics as a part of the Serbian language curriculum has so far been neglected. In this respect, the

paper offers a practical possibility for using computer software (*Prezi, HotPotatoes*) in teaching phonetics and phonology.

Key words: Serbian language teaching, computer, educational software, Prezi, HotPotatoes.